fiu[69] sau frate[70] al diaconului tipograf. Potrivit atestărilor documentare, Bunea a fost logofăt între 1582 şi 1604[71]. Prezența lui Bunea vistierul în însemnarea lui Vâlcul Mogoşescul l-a determinat pe Bianu să-l considere una şi aceeaşi persoană cu Bunea, fiul logofătului Coresi. A contribuit la această identificare, evident greşită, şi faptul că însemnarea respectivă apărea într-o carte luterană, a cărei prezență era mai uşor explicabilă într-un centru reformat, cum era Braşovul, unde, cum ştim, Coresi şi-a desfăşurat activitatea tipografică, cu unele întreruperi, pe durata a trei decenii.

DEUX NOTES SUR CORESI

(Résumé)

La première note contient l'examen critique de l'hypothèse de Vasile Oltean, selon laquelle l'activité typographique du diacre Coresi a été liée à un prétendu patronage de prêtres roumains de Braşov. Les deux questions examinées (des sources et des tendances religieuses suivies par les livres de Coresi) ne soutiennent pas cette hypothèse.

La deuxième note apporte au champ de recherche l'exemplaire de la Bible allemande publiée en 1583, que Ioan Bianu le considère comme appartenant au diacre Coresi. Les annotations sur cet exemplaire ne confirment pas une pareille attribution.

Cuvinte-cheie: Coresi, preoții din Şcheii Braşovului, inițiative religioase, Biblia germană (Frankfurt pe Main, 1583).

Mots-clés: Coresi, les prêtres roumains de Şcheii Braşovului, les initiatives religieuses, la Bible allemande (Frankfurt sur Main, 1583).

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

Marius Mazilu

AVESTIȚA, ARIPA SATANEI. REDACȚIILE ROMÂNEŞTI

Discutând, într-un articol anterior[1] despre redacțiile româneşti ale *Legendei Sfântului Sisoe*, am insistat asupra legăturii dintre acest text apocrif şi un altul,

[69] St. Nicolaescu, *Diaconul Coresi şi familia sa*, Bucureşti, 1909 (extras din „Revista de Istorie, Arheologie şi Filologie", volumul X, 1909), p. 7.

[70] Nerva Hodoş, *Un fragment din Molitvenicul Diaconului Coresi (1564)*, Bucureşti, 1903 (extras din *Prinos lui D. A. Sturdza*), p. VII–IX.

[71] *Documente privind istoria României. Veacul XVI. B. Țara Românească*, vol. V (1581–1590), Bucureşti, 1952, p. 89 (nr. 92), p. 134 (nr. 140), p. 199 (nr. 211), p. 207 (nr. 219), p. 260 (nr. 271), p. 289 (nr. 300), p. 317 (nr. 330), p. 407 (nr. 420); vol. VI (1591–1600), Bucureşti, 1953, p. 276 (nr. 291); *Documente privind istoria României. Veacul XVII. B. Țara Românească*, vol. I (1601–1610), Bucureşti, 1951, p. 23 (nr. 27), p. 27 (nr. 32), p. 30 (nr. 36), p. 38–39 (nr. 47) şi p. 108 (nr. 117).

[1] Vezi *Legenda Sfântului Sisinie.* Redacțiile româneşti, din LR, LVII, nr. 1/2008.

BDD-A468 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 04:11:00 UTC)

intitulat *Avestiței, aripa Satanei*. Sursa comună a celor două legende o reprezintă o veche formulă de exorcizare de sorginte orientală, care, pătrunzând în creştinism, s-a transformat în legendă hagiografică, amuletă şi descântec, fiind difuzată aşadar masiv şi influențând superstițiile populare referitoare la naşterea copiilor. În ambele texte, un demon feminin, care pune în pericol nou-născuții, îşi poate pierde puterile, odată ce i se află numele[2]. Denumirea duhului rău diferă de la o cultură la alta, în varianta din sinaxarul abisinian fiind *Uerzelia*, în redacția grecească *Γυλου*, în cea ebraică *Lilith*, iar în cea slavă, *Veştița* (înlocuită în descântecele ruseşti cu fetele împăratului Irod, personificări, în fapt, ale bolii frigurilor)[3].

Provenind dintr-un original grecesc, dar traduse din slavonă, cele două legende au avut, la noi, o soartă oarecum diferită. Deşi legenda *Avestiței* este considerată mai veche, se pare că ea a pătruns mai târziu în spațiul românesc, în urma *Legendei Sfântului Sisoe*. Dacă cea mai timpurie versiune cunoscută a *Legendei Sfântului Sisoe* este aceea din *Codex Sturdzanus* (ms. rom. BAR 447), publicată mai întâi de Hasdeu şi datând din perioada 1590–1602, în privința *Avestiței*, singura versiune mai veche, cu dată certă, de care avem deocamdată cunoştință, este aceea copiată în anul 1752, la sfârşitul unei psaltiri slavone, şi tipărită de C.N. Mateescu, acum mai bine de un secol[4].

Alte două versiuni, datând de la mijlocul secolului al XVIII-lea, se păstrează la Biblioteca Academiei Române din Bucureşti. Ms. rom. 1439 cuprinde, cu o singură excepție, texte cu caracter teologic: în cadrul unei porțiuni de manuscris redactate de Nicolae Grama din Zlatna (județul Alba), în jurul anului 1758, un copist necunoscut a transcris o variantă de *Avestiță*, împreună cu o *Omilie la cununie*. Din aceeaşi perioadă datează versiunea din ms. rom. 274, lipsită de vreo indicație despre scrib sau despre data la care aceasta a fost redactată.

Lor li s-ar putea alătura şi varianta din ms. rom. 3163. Datând din anul 1706, miscelaneul include, pe filele 113^{v}–114, lăsate inițial nescrise de Serafim monahul, copistul manuscrisului, o legendă a *Avestiței*. La sfârşitul legendei, se găseşte o însemnare ulterioară, în care se menționează, spre paza cititorului, că *aceste două foițe s-au greşit*. În lipsa altor indicii mai precise, urmează să se stabilească dacă această versiune se poate număra printre cele mai îndepărtate în timp variante care ni s-au păstrat.

Fiind mai scurtă şi mai apropiată de structura unei rugăciuni, legenda *Avestiței* a putut fi considerată mai uşor amuletă şi s-a răspândit într-un număr semnificativ

[2] Pentru o discuție mai amplă asupra subiectului, vezi Paul Perdrizet, *Negotium perambulans in tenebris. Études de démonologie gréco-orientale*, Strasbourg–Paris, 1922, p. 5–38.

[3] Vezi N. Cartojan, *Cărțile populare în literatura românească*, I, Bucureşti, 1929, p. 148 şi Tihonravov, *Памятники русской отреченной литературы*, II, Moscova, 1863, p. 352–353.

[4] Versiunea a fost publicată în revista „Ion Creangă", IV, 1911, p. 38–39. Ea este însoțită de următoarea însemnare a copistului, care a mai transcris aici şi *Viața sfântului Alexie* şi *Ioan Cucuzel*: *Şi aceasta* (psaltirea slavonă; *n.n., M.M.*) *mi l-au dat dumnealui, dascalu' Grigorie, tipograful Mitropoliei. Să se ştie că am scris eu, copil de la schitu' din deal, Neculae. 7260.*

BDD-A468 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 04:11:00 UTC)

mai mare de exemplare. Drept dovadă, în fondul BAR, se păstrează 61 de variante ale *Avestiței*, în comparație cu doar 20 ale *Legendei Sfântului Sisoe*[5].

Referindu-ne la versiunile manuscrise ale legendei *Avestiței* din acest fond, precum şi la cele deja publicate (12 la număr)[6], constatăm existența, în cadrul aceleaşi redacții, a două tipuri de versiuni, pe care le-am numit „Avestița-Sisoe", respectiv „Avestița", în funcție de includerea sau nu a sfântului Sisoe, ca personaj secundar, în variantele discutate. Versiunile sunt împărțite astfel: „Avestița-Sisoe", 40 de variante (33 manuscrise şi 7 tipărite) şi „Avestița", 28 de variante (23 manuscrise şi 5 tipărite). Două variante manuscrise fiind acefale (ms. rom. BAR 1255, 1335), iar o a treia constituind o realizare aparte (ms. rom. BAR 2183), nu au putut fi luate aici în considerare.

Structura legendei respectă, de regulă, firul obişnuit al narațiunii, existând însă câteva concretizări particulare la care ne vom referi ceva mai jos.

Coborând din Muntele Eleonului[7], sfântul Sisoe este martorul confruntării dintre arhanghelul Mihail[8] şi Avestița, un duh necurat trimis să împiedice naşterea lui Hristos din Fecioara Maria. Demonul este oprit din drum, pedepsit şi obligat să-şi descopere meşteşugurile diavoleşti, cu care sminteşte femeile însărcinate, şi numele pe care le poartă. Zapisul în care aceste nume vor fi trecute va proteja casa de puterea sa malefică[9]. Arhanghelul îi porunceşte, în final, diavolului, să se întoarcă în fundul iadului, până la vremea Judecății de Apoi. Uneori, zapisul este întărit de înger cu o molitvă, proferată împotriva aceluiaşi duh necurat.

Cel mai adesea, textul nu poartă niciun nume sau este identificat, simplu, prin titluri de tipul *Cartea Avezuhei* (ms. rom. BAR 1619), *Rugăciune de Samcă* (ms. rom. BAR 3479, f. 25^{r}–27^{v}), ori *Numele Avestiței* (ms. rom. BAR 1166).

[5] În articolul nostru (vezi nota 1), am omis să analizăm ms. rom BAR 274, datând de la mijlocul secolului al XVIII-lea, care cuprinde, între f 20^{r}–29^{v}, o versiune de tip C (cel mai bine reprezentat tip) a respectivei legendei şi ms. rom. BAR 3479, f. 89^{v}–90^{r}, datând din secolul al XIX-lea, prima jumătate şi mijloc.

[6] Variante ale legendei *Avestiței* au fost tipărite în revistele „Arhiva", Iaşi, 1889, p. 247–248, „Şezătoarea", V, 1899, p. 156–157 şi „Ion Creangă", nr. 4, 1911, p. 38–40, 70–71; alte variante au fost publicate de Simion Florea Marian, „Naşterea la români",1892, p. 29–32 şi Tudor Pamfile, „Mitologia poporului român", I, 1916, p. 237–249. Două dintre cele şaizeci şi una de variante manuscrise aparținând BAR au fost publicate, după cum urmează: ms. rom. BAR 1067, f. 32^{v}–33^{v}, în M. Gaster, *Chrestomație*, II, 1891, p. 171–172, iar ms. rom. BAR 5034, f.2$^{r–v}$, în Tudor Pamfile, *Mitologia poporului român*, I, p. 239–241.

[7] În variantele din ms. rom. BAR 3479, de la f. 44^{r}–48^{r} şi 88$^{r–v}$ e vorba despre muntele Sionului.

[8] În câteva dintre versiuni, arhanghelul Mihail este însoțit în misiunea sa de arhanghelul Gavriil (d. ex. ms. rom. BAR 4862 şi ms. rom. BAR 3479, variantele de la f. 73^{r},74^{r}; 84^{r}; 88$^{r–v}$). În ms. rom. BAR 2188, locul arhanghelului Mihail este luat de arhanghelul Gavriil. În varianta din ms. rom. BAR 4833, arhanghelului Mihail i se alătură, în luptă, alți patru arhangheli.

[9] În ms. rom. BAR 3479, la f. 37^{v}, există indicația conform căreia eficiența zapisului poate fi sporită dacă, pe lângă scrierea numelor, va fi desenat şi chipul Avestiței: *Şi pă unde sînt numele mele şi chipul meu scris/, acolo nu mă pot apropiia de o milă de loc*. A se vedea, în acest sens, şi ms. rom. BAR 4400, f. 11^{v}.

BDD-A468 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 04:11:00 UTC)

Alteori, sub influența celeilalte legende, titlul face trimitere la numele sfântului Sisoe: *Cuvânt foarte de folos al sfântului Sisoe pentru copi<i>i sugători* (ms. rom. BAR 5289). De aici şi apariția anumitor erori. Descriind ms. rom. BAR 1143, G. Ştrempel face, în *Catalogul manuscriselor româneşti*, o confuzie, indicând, la f. 70^{r}–71^{v}, o *Legendă a sfântului Sisoe*, acolo unde avem de-a face cu o variantă de *Avestiță*, sub influența titlului ales de copist, *Cuvânt de folos al sfântului Sisoe întru copii*. Situația se repetă în cazul ms. rom. BAR 1215 şi 3163. În cadrul aceleiaşi lucrări, în dreptul ms. rom. 274, înregistrăm o omisiune. Autorul menționează, la f. 18^{v}–29^{v}, titlul *Această poveste a sfântului Sisoi <cu molitvă>*, trecând cu vederea, astfel, legenda *Avestiței* de la f. 18^{v}–20^{r}. La fel se întâmplă cu ms. rom. BAR 2226 unde, pe lângă *Legenda Sântului Sisoe*, de la f. 34^{r}–39^{v}, semnalăm şi legenda *Avestiței*, la f. 32^{v}–34^{r}. O altă inexactitate poate fi consemnată în descrierea ms. rom. BAR 1067. Chiar dacă G. Ştrempel precizează că, între f. 32^{v}–33^{v}, este copiată legenda *Avestiței*, el transcrie greşit însemnarea de la f. 32^{v}: *Istorie şi căzanie Santipii*, în loc de *Istorie şi căzanie Samcii*. Faptul poate fi explicat prin aceea că, între f. 131 şi 134 ale manuscrisului, se află *Istoria lui Chir împărat al Persilor şi pentru dascalu lui, Santipa*.

În alte situații, titlul are caracter descriptiv (*Avestița, aripa Satani<i> celui mare, când s-au întâlnit cu arhanghel Mihail, voievodul înge<re>sc, pe munte*, ms. rom. BAR 1739), insistându-se pe suferințele diavolului (*Zapisul Samcăi, ci l-au făcut, cu mare frică, la mâna sfântului şi marelui arha<n>ghel Mihail şi Gavriil, voievozii cetilor îngereşti, pentru ca să o slăboade de strâmtimea legăturii ce o legasă* (ms. rom. BAR 3479 f. 44^{v}–48^{r}), sau pe specificul protector al textului: *Această carte este pentru ca să nu să apropie diiavolul de acea casă unde să vor afla aceste scrise* (ms. rom. BAR 1194). În sfârşit, în versiunea din ms. rom. BAR 3479, f. 84^{r}, titlul are în prim-plan personajele pozitive: *Cuvânt pentru sfinții voievozi Mihail şi Gavril*.

Anumite credințe şi superstiții prezente în imaginarul popular pot fi remarcate în legătură cu ipostazele pe care le întrupează demonul feminin. Astfel, Avestița intră în casele oamenilor sub forma unei femei (doftorese, în ms. rom. BAR 1619), poate deveni câine, ogar (copoi, cotei), pisică (mâță), cocoş, găină, curcă, rață, pui, iepure, capră, cal, vacă, bivol, ciută, muscă, păianjen, purice, furnică, gândac, lăcustă, țânțar, fluture, omidă, buhună, ceucă „stăncuță", cioară, porumbu, pasăre, broască, şoarece, şarpe, zburător, râmător, abur, fum, foc, ceață, negură, vânt, furtună, lumină, umbră, căldură, frig, gheață, fiară, leu, carte, cărbune, căruță, drum, măgură, grăunte de mei, piatră ori săgeată groaznică.

Un proces asemănător are loc în cazul numelor Avestiței. Inițial, cel puțin unele dintre ele, erau în legătură cu diferitele înfățişări pe care le putea lua diavolul, mai ales în variantele greceşti şi slavone, alteori însă denumirile sunt prea puțin transparente. Varietatea lor inepuizabilă este cauzată mai ales de neînțelegerile apărute în copierea textului. Acolo unde manuscrisul de pe care copiau era ilizibil, scribii nu puteau lăsa locul gol, o singură denumire lipsă făcând ca amuleta să devină inoperantă. De aceea, aproape fiecare variantă a legendei contribuie la

BDD-A468 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 04:11:00 UTC)

diversificarea numirilor duhului necurat. Recurente în listele de nume (de obicei, 19 la număr) sunt Avezuha, Brona, Deca, Grapa, Huba, Huluba, Leba, Muha, Navadariia, Puha, Samca, Scormela, Şelii, Solomiia, Tiha, Vişţiţa, Zlaia etc., nume care suportă şi ele fluctuaţii. Pe lângă acestea, apar o mulţime de alte realizări, marcate de o notă originală, precum Ahala, Aida, Baluha, Boloba, Comoara, Curma, Ersina, Falnica, Genţia, Hluchica, Honea, Nenesina, Susonomena, Şarpe, Vunari, Zemiha, Zoiţa etc.

Categoriile de oameni predispuse la influenţele nefaste ale diavolului rămân, în schimb, constantele apocrifului, jucând rolul unui îndreptar moral, desprins din tradiţia creştină. În afara femeilor însărcinate, a lehuzelor şi a copiilor, care, conform credinţelor populare, sunt primii vizaţi de uneltirile sale[10], miza diavolului o reprezintă cei aflaţi sub incidenţa canoanelor bisericii: *Şi mai tare mă apropiu de care ia mana altoru vite şi de care este pozovenghe şi de care este fermecătoare şi de care caută cu steao şi de care caută cu ceara şi cu pâinea, sau cu plumbu, sau cu sita, sau cu periia, sau cu bobi<i>, sau de care nu ţine în dreptate cu soţiia*[11] *şi de care fată este îngreuiată şi să bate/preste tot trupu.*[12]

La răspândirea legendei *Avestiţei* a contribuit, probabil, şi înglobarea, în structura anumitor versiuni, a unor fragmente de molitvă, împreună cu elemente preluate din psalmi[13]. Trecut prin foc şi sabie, duhul cel necurat este alungat definitiv de arhanghelul Mihail numai prin puterea rugăciunii, realizate în comuniune cu ceilalţi sfinţi: *Să fii blăstimat de Domnul nostru Iisus Hristos şi a Maicii Sale şi ale tuturor sfinţilor. Şi te blastăm şi te legu cu blestemul sfântului marelui Atanasi<i> şi de sfântul şi precuviosul Antonii şi de sfântul şi cuviosul Teodosi<i>. Să fii blăstămat şi de sfântul, marile Andrei şi de sfântul/ şi marile Spiridon al Trimutundii, făcătoriul de minuni, şi de sfântul, marele Sava. Să fii blăstămat şi de sfântul, marile Ilii, care poartă puterile cereşti şi goneşte şi răsăpeşte pretutindini cărţile drăceşti. Şi să fii blăstămat şi <de> sfântul şi marile Ioan Zlatoust, şi de sfântul şi marele ierarh Niculai şi de sfântul şi marele mucenic Dimitrie, şi de sfântul, marele mucenic Gheorghie. Să fii blăstămat şi de cei 12 apostoli a<i> Domnului nostru Iisus Hristos şi de sfinţii mucenici şi de toţi sfinţii şi minunaţii îngeri şi de toţi sfinţii înfocaţi herovimi şi serafimi şi de toţi arhanghelii şi angelii şi de toţi voievozii a<i> Domnului nostru Iisus Hristos (...) Şi cum piere fumul şi*

[10] În varianta din ms. rom. BAR 3479, în rechizitoriul pe care arhanghelul Mihail îl intentează demonului, sunt prezentate, mai în detaliu, pătimirile victimelor necuratului: *Spuni-mi, duh necurat, cu ci fil di meştişugu ti apropii de casăli creştinilor robilor lui Dumnezău şi faci multi răutăţi pi la casile lor şi dai boali răli, strânsori mari şi junghiuri şi dureri di spati şi dureri di chept şi dureri di cap şi dureri di picioari şi friguri şi multi răutăţi.* (f.79^{v})

[11] Scris: o drhpña k¶ sici{.

[12] Ms. rom. BAR 2182, f. 5$^{r–v}$.

[13] În ms. rom. BAR 1439, la f. 174^{r}, diavolul adaugă mărturisirilor sale despre cum poate fi îndepărtat, un element de noutate: *Să şti<i> şi aceasta: când cetesc creştinii pravoslavnici acest psalom, «Să învie Dumnezeu şi să să risipească vrăjmaşii Lui», acest psalom, de-l va zice până în sfârşit, atuncea fugim şi nu ne putem apropiia de omul acela şi de casa lui...* În exemplul de faţă se apelează la psalmul 67.

BDD-A468 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 04:11:00 UTC)

cum se topeşte ceara de faţa focului, aşa să piiară dracii de la faţa iubitorilor de Dumnezeu (cutare)...[14]

A doua parte a molitvei, existentă în majoritatea versiunilor, şi construită pe motivul interdicţiei, reprezintă, de fapt, o descriere a spaţiului domestic şi a bunurilor, care trebuie asigurate împotriva emanaţiilor duhului rău: *O, tu, duh necurat, iată că-ţi poroncesc cu numele Domnului nostru Isus Hristos, ca să nu te apropii de şapte mile de loc*[15] *de roaba lui Dumnezeu (cutare) şi de acest pruncu (cutare). Să nu te apropii tu, duh necurat, nici de casa lor, nici de masa lor, nici de chiotori<i> casălor, nici de caii lor, nici de meşteşugul lor, nici de gardul lor, nici de bucatele lor, nici de hrana lor, nici de agonisita lor, nici de celi ce le-au dat milostivul Dumnezău nostru, Isus Hristos*[16].

Cea de-a treia şi ultima parte a molitvei, mai puţin reprezentată în versiunile studiate, tinde să epuizeze, prin enumerare, locurile unde s-ar putea sălăşlui diavolul: *Să te duci şi să fugi sau de eşti în casă, sau din tindă, sau din pragul uşii, sau de pre casă, sau din streaşină, sau din pod, sau din groapă, sau din pădure, sau din copaci, sau din fântână, sau din heleşteu, sau de pre câmpu, sau din buruieni, sau din baltă, sau din trestii, sau din vânt, sau din văzduh, sau de unde vei fi, să fugi, să te duci ruşinat şi necurat şi înfruntat, făr' de simţire, diiavole, împreună cu Satana şi cu Iuda cel făr' de lege, prin matca focului şi prin adâncul tartarului, pân' în veci de veci. Aminu*[17].

Deşi e recomandat în *Catalogul manuscriselor româneşti* ca o *Avestiţă*, la f. 159$^{r–v}$ din ms. rom. BAR 2183 se află un text intitulat *Rugăciune când ai supărare de dracul, să o zici aceasta; facerea lui Sfeti Sisoi cel Mare, când au ucis pe dracul ş-au dat copiii soru-si*<i>. Manuscrisul prezintă, aşadar, o molitvă extinsă, pusă pe seama sfântului Sisoe şi îndreptată împotriva unui duh rău, nicicum numit, dezvoltată poate, din partea finală a variantelor de *Avestiţă* mai sus pomenite, care, iată, circulă şi independent.

Există versiuni ale *Avestiţei* care conţin, în mod vădit, reminiscenţe ale legăturii cu *Legenda Sfântului Sisoe*. Remarcăm, în afara prezenţei sfântului Sisoe ca martor al întâlnirii dintre demon şi înger, următoarele locuri paralele: încredinţarea pe care arhanghelul Mihail o ia de la Dumnezeu, înaintea confruntării cu diavolul, gest pe care îl face şi sfântul Sisoe, atunci când primeşte misiunea de a-i salva pe copiii surorii sale (de ex., ms. rom. BAR 1524); în urma chinurilor suferite, Avestiţa scoate pe gură mulţime de prunci, la fel cum procedează şi diavolul cu pruncii înghiţiţi ai Meletiei (de ex., ms. rom. BAR 3195)[18]; una dintre

[14] Ms. rom. BAR 3195, f. 65$^{r–v}$, 66^{r}.

[15] În funcţie de versiune, numărul milelor poate varia, de la 1, 3, 5, 7, 17, 19, 30, 72, 100, până la 7 milioane.

[16] Ms. rom. BAR 1524, f. 70^{v}.

[17] *Ibidem*.

[18] Portretul Avestiţei din ms. rom. 3479, f. 87^{r}, înfăţişează, în mod explicit, pericolul pe care aceasta îl constituie pentru nou-născuţi: (...) *Avezuha, aripa Satanei, aşa de minunată, cu mâinile lungi de un stânjenu, părul pi cap şi pi trup până în călcâiu, cu unghii la mâni şi la picioare ca nişte*

BDD-A468 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 04:11:00 UTC)

ipostazele pe care le poate întruchipa Avestița este grăuntele de mei, asemenea felului în care se strecoară în chilia de plumb duhul necurat, din *Legenda Sfântului Sisoe* (ms. rom. BAR 1698, f. 39^{v}–40^{v}, ms. rom. BAR 2248 şi ms. rom. BAR 3479, f. 89$^{r–v}$).

Versiunile sunt însoțite, în anumite cazuri, de indicații specifice cărților de cult. La sfârşitul variantei din ms. rom. BAR 3479, pe fila 71^{v}, e consemnat următorul îndemn: *Preotul, cându fací o sfeştanie, să cetească hârtiia şi să zică trupariul sfântului Mihail*. În varianta din ms. rom. BAR 1619, într-un chenar suprapus filei 3^{v}, există mențiunea, scrisă cu chinovar, *pe şapte zile*. În fruntea unei versiuni din 1819 (ms. rom. BAR 2858, f. 48^{r}), un oarecare Ioniță fon Arhip făcea precizarea: *Să zici de 7 ori*.

Pentru a asigura circulația textului, copistul îi certifică autenticitatea şi eficacitatea, punând în seama divinității diferite promisiuni legate de prelungirea vieții, protecția împotriva duhurilor rele şi mântuirea sufletului care se va încrede în puterea lui. Iată cum se încheie varianta din ms. rom. BAR 3964, f. 32$^{r–v}$: *Cartea aceasta mare putere are, că cine o va citi//sau o va izvodi sau o va asculta cu dragoste, acel om are pace şi iertare de păcatele sale, de la Dumnezeu o sută de zile şi niciun lucru nu-i va strica. Şi care fămeie va fi îngreunată şi o va purta-o la dânsa, va avea milă de la Dumnezeu şi priiminţă de la oameni şi va birui pre toți vrăjmaşii săi.* Urmează o rugăciune şi o mențiune, care aminteşte de legenda apocrifă *Visul Maicii Domnului: Această carte s-au arătat în Muntele Măslinilor, înaintea icoanelor şi înaintea sfântului arhanghelului Mihail şi nimenea nu putea să o vază cartea.*

Concluzii. Luând în considerare aspectele prezentate, ne apare ca evidentă necesitatea de a studia în paralel legenda *Avestiței* şi *Legenda Sfântului Sisoe*. Larga difuzare a celor două texte (se păstrează, numai sub formă manuscrisă, aproximativ optzeci de exemplare), dovedeşte impactul avut în rândul diferitelor clase sociale, laice şi clericale, în pofida opoziției oficiale a bisericii, care condamna astfel de practici superstițioase. Având la origine vechi credințe păgâne, legendele nu au făcut decât să se acomodeze la epoca şi la cultura care le-au adoptat.

În ceea ce priveşte modelul de traducere pe care l-a urmat legenda *Avestiței*, nu putem face deocamdată decât supoziția, verificată mai ales de elementele de natură lexicală, că versiunile româneşti au avut la bază o sursă de origine slavă, cel mai probabil, o tipăritură aparținând secolului al XVII-lea sau al XVIII-lea. Rămâne ca studierea ulterioară a unor noi fonduri de manuscrise şi versiuni publicate, aflate în bibliotecile din țară şi din străinătate, să confirme ipoteza avansată aici.

săceri şi cu un pruncu în mânile-i, sfărâmat şi zgâriet cu unghiile ei. Un tablou al diavolului, cu câteva elemente particulare şi prezentând oarecare expresivitate artistică, îl găsim într-un manuscris din 1831 (ms. rom. BAR 1619, f 3^{v}), copiat de monahia Theodosiia, de la Mănăstirea Neamț*: Pogorându-să sfântul arhanghel Mihail din muntele Eleonului, întâlni un duh necurat, foarte groaznic, cu părul capului până la călcâi, cu țițile până la genunche, cu mâinile şi picioarele de fier, cu gura ca de leu, cu ochii ca de bou, cu limba în gură de foc, cu coada ca la balauru, rădicată pi spate şi încolătăcită pe la grumaz.*

BDD-A468 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 04:11:00 UTC)

AVESTITA, THE SATAN'S WING. THE ROMANIAN VARIANTS

(Abstract)

The analysis of the Romanian manuscript versions of the legend of *Avestiţa* from the stock of the Library of the Romanian Academy in Bucharest, and of the printed ones as well, has revealed that this apocryphal text, despite having a longer history than the *Legend of Saint Sisoe*, reached our territory later (the earliest known version dates from 1752). Due to its more reduced length, however, the legend of *Avestiţa* may be more easily considered as an amulet, spreading in a far greater number of samples (approximately 60, compared with 20 variants of the *Legend of Saint Sisoe*). We have noticed the existence of a primary variant, from which two types of versions split, called "Avestiţa-Sisoe" and "Avestita" respectively, depending on the inclusion or non-inclusion in the text of Saint Sisoe as a secondary character. The hypothesis advanced here, according to which the translation model followed by the legend of *Avestiţa* was based on a source of Slavic origin, most probably a print dating from the 17th or 18th century, remains to be confirmed by future studies.

Cuvinte-cheie: apocrif, *Avestiţa*, redacţii româneşti.
Keywords: apocryphal, *Avestiţa*, Romanian variants.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti", Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

Cristinel Sava

CUVÂNTUL LUI IPOLIT ÎN LITERATURA ROMÂNEASCĂ VECHE. VERSIUNEA PRESCURTATĂ

1. INTRODUCERE

În articolul de faţă, vom descrie pe scurt un text apocrif necunoscut până în prezent în literatura românească. Titlul[1] sub care apare în manuscrisele studiate este: *Cuvânt a sfântului sfinţit mucenic Ippolit, papa de Roma, pentru sfârşitul lumii şi pentru Antihrist şi pentru a doao venire a Domnului nostru Isus Hristos*. Se întâlneşte în şapte manuscrise din colecţia de manuscrise româneşti a Bibliotecii Academiei Române, în două versiuni. Aici, ne vom opri asupra versiunii prescurtate, întâlnită în patru din cele şapte manuscrise.

2. *CUVÂNTUL LUI IPOLIT*, SCURT ISTORIC[2]

Cuvântul lui Ipolit reprezintă o omilie scrisă în limba greacă, transmisă sub numele lui Hipolit, cu titlul *Τοῦ μακαριωτάτου Ἱππολύτου ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος*

[1] Acesta este titlul care apare în manuscrisele aparţinând versiunii integrale; pentru titlul versiunii prescurtate, vezi *infra* §3.1.

[2] Informaţiile legate de această omilie atribuită lui Hipolit sunt preluate din sinteza extrem de bine realizată a lui Bădiliţă, *Metamorfozele*, p. 255–259. De aici înainte, pentru economia expunerii, ne vom referi la autorul acestui text apocrif drept Pseudo-Hipolit.

BDD-A468 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 04:11:00 UTC)